

Barn i missbruksmiljö

En studie kring policy och praktik på svenska skolor

Tobias Elgán och Håkan Leifman

RAPPORT NR 43

STADs rapportserie, 2010
Rapport nummer 43
ISSN: 1654-7497
ISBN: 978-91-85997-12-1

www.stad.org

Rapporten kan beställas från: tobias.elgan@sll.se

FÖRORD

STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) startade som ett tioårigt projekt med uppdraget att identifiera, tillämpa och utvärdera lovande metoder för prevention inom alkohol- och narkotikaområdet. Projektet startades 1995 efter en översyn av missbruksvården i Stockholms län, där Landstinget och Stockholms kommun gemensamt beslöt att göra en mer långsiktig satsning på metodutveckling. Sedan 2010 är STAD en enhet inom Centrum för psykiatriforskning Stockholm.

STADs arbete kännetecknas av ett tätt samspel mellan praktik och forskning där kunskaperna från utvärderingar omsätts till praktik och de praktiska metoderna utsätts för kritisk och konstruktiv granskning. Kunskapen om vad som kännetecknar effektiva preventiva metoder har också ökat under de senaste tio åren. Det finns dock fortfarande ett stort behov av att utveckla och testa nya samhällsbaserade preventiva metoder, dels genom det aktionsinriktade arbetssätt som i stor utsträckning kännetecknat STAD, dels genom att studera hur metoder fungerar när de verkar i den vardag de är avsedda för.

I en serie rapporter redovisas resultat och erfarenheter från det arbete STAD bedriver. I denna rapport redovisas en nationell kartläggning som gjorts på skolor under senhösten 2009 på uppdrag av CAN (Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning) med medel från Statens folkhälsoinstitut. Det huvudsakliga syftet med studien har varit att undersöka vilka faktorer som påverkar huruvida skolor identifierar elever som växer upp i familjer med missbruksproblem. Andra frågeställningar har varit i vilken omfattning skolor har en skriftlig policy eller handlingsplan gällande detta problem samt vilka åtgärder som vidtas när problem uppmärksammas. Resultat från denna studie har även redovisats i en referentgranskad artikel som nyligen publicerats i en internationell vetenskaplig tidskrift (Elgán 2010).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
SAMMANFATTNING	5
INLEDNING.....	6
METOD	7
Framställning av enkäten	7
Urval av skolor och respondenter	8
Datainsamling.....	8
Dataanalys	9
RESULTAT	9
Datainsamling.....	9
Bakgrundsvariabler avseende skolor och respondenterna	10
Förekomst av en skriftlig handlingsplan/policydokument.....	11
Rutiner och praktik på skolor	11
Faktorer associerade med policy och praktik	13
Svar på öppna frågor avseende rutiner på skolor.....	15
Svar på frågor relaterade till information på Internet.....	16
DISKUSSION	18
Vad påverkar identifieringen av elever som växer upp i missbruksmiljö?	18
Konsekvenser för rutiner och praktik på skolor.....	19
Skolpersonal och kännedom om Internetbaserad information?.....	20
Studiens begränsningar	21
KONKLUSION	21
REFERENSER	21
BILAGOR	24
FÖRTECKNING ÖVER TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN STAD	31

SAMMANFATTNING

Bakgrund: Uppskattningsvis 20 % av alla svenska barn lever i familjer med minst en vuxen som har en riskabel alkoholkonsumtion och 10-15 % lever i familjer med missbruksproblematik. Detta kan medföra allvarliga fysiska såväl som psykiska besvär för dessa barn i riskzonen och därför erbjuder nästan 9 av 10 kommuner någon form av stödgruppsverksamhet. Dock är det endast ett fåtal (ca 1,5 %) som nås av stöd och en påtalad orsak är att det ofta är svårt att identifiera denna grupp av utsatta barn. Eftersom i princip alla barn går i skola utgör skolor en unik arena för att identifiera barn i missbruksmiljö.

Syfte: Det huvudsakliga syftet med studien har varit att undersöka vilka faktorer som påverkar huruvida skolor identifierar elever som växer upp i familjer med missbruksproblem.

Metod: Under senhösten 2009 genomfördes en tvärsnittsstudie i form av en webbaserad enkätundersökning riktad till 443 slumpmässigt utvalda skolor i Sverige. Enkäten besvarades av den (eller de) personer på respektive skola som är ansvarig för frågor rörande elever som växer upp i missbruksmiljö.

Resultat: Totalt besvarade 294 respondenter (66 %) enkäten varav 33 % rapporterade att det finns en skriftlig handlingsplan eller policy på skolan, 37 % har deltagit i vidareutbildning avseende barn i missbruksmiljö och 74 % rapporterade att det på deras skola någon gång har identifierats en eller flera elever med dessa problem. Elever identifieras i större grad på grundskolor och i kommunala skolor. Ett samband finns mellan identifiering och vidareutbildning av respondenterna men sambandet försvinner då en kontroll görs för förekomst av en handlingsplan/policy.

Slutsats: Sammantaget tyder detta på att en handlingsplan/policydokument påverkar huruvida skolpersonal har deltagit i en vidareutbildning avseende barn i missbruksmiljö vilket i sin tur påverkar identifieringen av dessa elever. För att öka sannolikheten att identifiera barn i riskzonen bör inte bara en handlingsplan/policydokument finnas på skolor utan skolpersonal bör också vidareutbildas.

INLEDNING

I Sverige finns drygt 1.9 miljoner barn och ungdomar i åldersgruppen 0-17 år (www.scb.se). Baserat på den nationella folkhälsoenkäten "Hälsa på Lika Villkor" (www.fhi.se) uppskattade Statens folkhälsoinstitut (FHI) år 2008 att cirka 20 % av dessa lever i familjer där minst en förälder har en riskabel alkoholkonsumtion¹ (Ljungdahl 2008). Detta innebär att cirka 385 000 barn och ungdomar är exponerade för ett riskbruk. Hur många av dessa som lever med föräldrar som missbrukar alkohol eller annan narkotika² råder det delade meningar om, men ett värde som ofta refereras till dateras sexton år tillbaka i tiden. Här anges att 10-15 % av alla barn, motsvarande över 190 000, föds in i familjer med minst en missbrukande förälder (SOU 1994). Dessa siffror baseras dock på tämligen grova uppskattningar av antalet föräldrar som överkonsumerar alkohol och det poängteras ofta att mörkertalet antas vara stort. Vidare visar studier att andelen barn till missbrukare förmodas ha ökat då den årliga alkoholkonsumtionen (inklusive oregistrerad alkohol) har stigit med cirka 20 % jämfört med den senare delen av 1990-talet (CAN 2010; Leifman 2009).

Risk- och missbruk av alkohol har allvarliga negativa konsekvenser inte bara för den utsatta personen, utan även för anhöriga, och kan bland annat medföra stressrelaterade skador på grund av den ångest och oro som orsakas av den problemfyllda situationen (Johnson 1999; Ljungdahl 2008). Studier har visat att barn i hushåll med missbruksproblem löper en större risk för negativ påverkan jämfört med andra barn, dels vad gäller deras eget framtida förhållande till alkohol (Barnow 2002; Finn 2000; Weinberg 1994) och dels vad gäller fysiska, psykiska och psykosociala skador (Johnson 1999; Kelly 2002; Li 2002; Velleman 2008; Velleman 2007). Vidare kan föräldrars alkoholproblem medföra att barn tvingas ta ett för stort ansvar i förhållande till deras utvecklingsnivå, vilket i sin tur kan resultera i att den normala utvecklingen allvarligt skadas (Diaz 2008; Ohannessian 2004; Elkins 2004).

För att stödja och hjälpa dessa barn erbjuder en majoritet av Sveriges kommuner någon form av stödgrupsverksamhet. Enligt den senaste rapporten från IOGT-NTOs juniorförbund Junis, som baseras på en enkätundersökning till kommunala socialchefer, finns särskilda stödgrupper för barn till missbrukare i 87 % av landets kommuner (Wannberg 2010). Dock uppskattas i samma rapport att endast 1,5 % av de utsatta barnen får stöd via dessa grupper. Således finns det idag ett stort antal barn i riskzon som aldrig nås av stödåtgärder och påtalande orsaker är att det ofta är svårt att identifiera denna grupp av utsatta barn, samt att det är svårt att rekrytera barn till gruppverksamhet (Wannberg 2010). Detta kompliceras ytterligare av att många av barn och ungdomar känner en lojalitet gentemot sina föräldrar och ofta medför denna situation känslor av skam eller skuld hos de utsatta barnen. Dessutom kan det vara problematiskt att motivera föräldrar att låta barnen delta i stödgrupsverksamhet.

Med bakgrund av detta har CAN (Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning) beviljats medel från Statens folkhälsoinstitut (FHI) för att utveckla ett internetbaserat stöd riktad till 13-19-åringar med missbrukande föräldrar. Tanken är att man genom en internetbaserad intervention skall kunna nå ut till och stödja ett stort antal av dessa barn och ungdomar i riskzon. Att internetbaserade interventioner har positiva effekter har visats i ett

---

¹ En riskabel alkoholkonsumtion eller riskbruk definieras av FHI utifrån tre så kallade AUDIT-frågor vilka sammantaget kan ge maximalt 12 poäng. Män med 8-12 poäng och kvinnor med 6-12 poäng klassas som riskbrukare. En riskabel alkoholkonsumtion behöver inte innebära ett skadligt bruk.

² D.v.s., skadligt bruk av alkohol och/eller användning av andra droger.

flertal studier (bl.a., Andersson 2009; Cuijpers 2008; Kaltenthaler 2004; Stinson 2009). Detta stöd erbjuds på CANs webbsida "www.drugsmart.com" och omfattar i dags läge bland annat information och fakta om alkohol och missbruk i familjer, berättelser och egna filmer gjorda av besökarna till webbsidan, samt en fråge- och chattfunktion. I framtiden är planen att webbsidan även skall omfatta ett självhjälpsprogram som skall innehålla bland annat olika självhjälpsövningar och stödgrupper online. Teorin bakom programmet, som för tillfället utvecklas av forskare vid Lunds Universitet, baseras på kognitiv beteendeterapi (KBT) och går ut på att utveckla och stärka s.k. "coping"-strategier hos målgruppen (Hansson 2006, 2007; Hansson 2004; Zetterlind 2001).

På uppdrag av CAN har STAD fått i uppgift att utvärdera delar av denna insats samt utföra vissa kartläggningar. Planen är att effekter av det KBT-baserade självhjälpsprogrammet skall mätas i en RCT (Randomiserad kontrollerad studie) innan den blir allmänt tillgänglig på Drugsmart. Dessutom planeras en undersökning att genomföras som syftar till att mäta förekomsten av ungdomar som upplever att de växer upp i familjer med alkoholmissbruk. I denna rapport, som delvis har publicerats i en referentgranskad vetenskaplig artikel (Elgán 2010), presenteras resultat från en skolenkätundersökning. Anledningen till att vi har valt att utföra denna studie är att skolor befinner sig i en unik position för att identifiera barn i missbruksmiljö. Dels därför att i princip alla barn går i skola under en längre tid och dels därför att problem relaterade till dessa elevers hemförhållanden ofta yttrar sig i bland annat ett utåtagerande eller störande beteende (Casas-Gil 2002; Price 1997).

Det huvudsakliga syftet med studien har således varit att undersöka vilka faktorer som påverkar huruvida skolor identifierar elever som växer upp i familjer med missbruksproblem. Vår grundhypotes har varit att förekomst av ett policydokument eller handlingsplan påverkar i vilken utsträckning dessa elever identifieras. Andra frågeställningar har varit i vilken omfattning skolor har ett policydokument gällande detta problem samt vilka åtgärder som vidtas när problem uppmärksammas. Eventuellt planeras även en uppföljande studie att genomföras under 2011 i syfte att se om skolor över tid har förändrat sitt arbete med dessa elever, till exempel genom att i större omfattning nyttja Drugsmart.

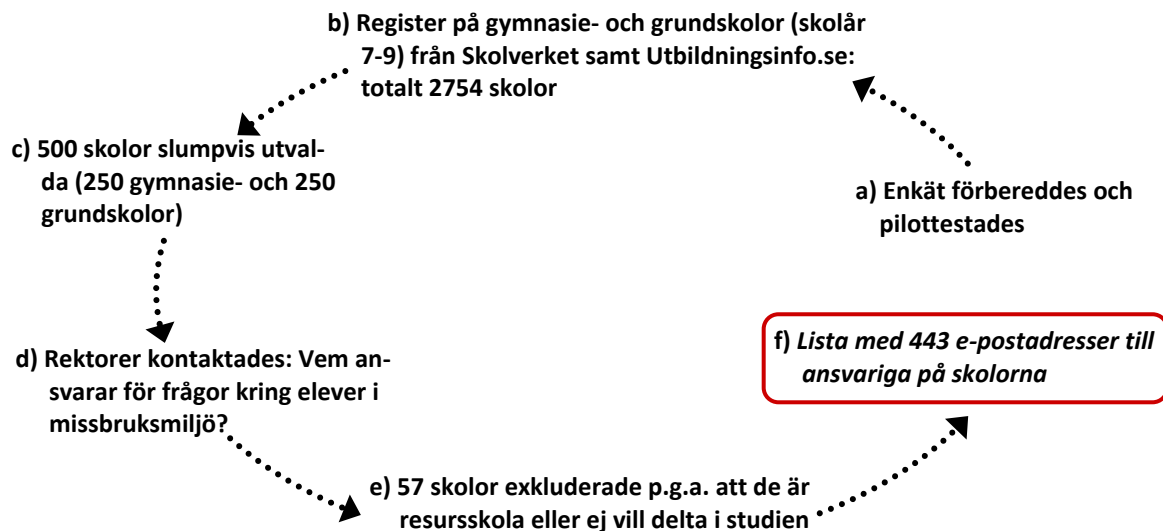
METOD

Denna webbaserade enkätundersökning är en tvärsnittsstudie av ett slumpmässigt urval omfattande totalt 443 skolor i Sverige. En enkät per skola besvarades av den eller de personer på respektive skola som är ansvarig för frågor rörande elever som växer upp i hem med vuxna som har missbruksproblem. Ett flödesschema som beskriver de förberedelser som vidtogs innan datainsamlingen påbörjades finns presenterat nedan (Fig 1) följt av en mer detaljerad beskrivning av studieupplägget.

Framställning av enkäten

En enkät (Bilaga 1) utformades i samråd med kolleger på STAD och innehöll totalt 19 frågor rörande bland annat skolans eventuella arbete med en policy/handlingsplan kring elever som växer upp i familjer med missbruksproblematik, huruvida personal vidareutbildas i dessa frågor samt om skolan identifierar dessa barn. Vidare fanns frågor rörande respondentens kunskap kring information etc. som finns att tillgå via Internet. Svaren omfattade oftast att respondenten kryssade i förutbestämda svarsalternativ, men i vissa öppna svarsalternativ kunde respondenten utveckla sig. Viss information såsom skolans geografiska läge och hu-

vudman framgick av de skolregister som användes (se nedan). Enkäten pilottestades av en skolpersonal med erfarenhet från frågor rörande elever med föräldrar som har missbruksproblem.

Figur 1. Förberedelser innan datainsamlingen påbörjades. 500 st skolor blev slumpmässigt utvalda, varav 57 st skolor exkluderades. Rektorer kontaktades för att ta reda på vem som är ansvarig för frågor kring elever som växer upp i familjer med vuxna som missbrukar. En lista med 443 e-postadresser till ansvariga på respektive skola utgjorde underlaget till inbjudan om deltagande i studien.

Urval av skolor och respondenter

Denna studie omfattar skolor med elever i 13 till 19-års ålder. Register på grundskolor med verksamhet för skolår 7-9 (vilket även kan inkludera skolor med elever som är yngre än 13 år) samt gymnasieskolor hämtades från Skolverket (www.skolverket.se) respektive Utbildningsinfo.se (www.utbildningsinfo.se) under oktober 2009. Från dessa register, omfattade totalt 1685 grundskolor och 1069 gymnasieskolor, gjordes ett slumpmässigt urval av 500 skolor (250 grund- och 250 gymnasieskolor).

Fem stycken högskolestudenter rekryterades och blev instruerade dels att finna information om varje skola på Internet (t.ex. om skolan uteslutande var en resursskola) och dels att kontakta rektorn eller skolchefen på varje skola per telefon (Bilaga 2). Syftet med att kontakta skolorna var dels att informera rektorerna om studien och dels att ta reda på vem på skolan som var ansvarig för frågor kring elever som växer upp med föräldrar med missbruksproblem. Fanns en eller flera sådana personer på skolan bad vi om e-postadresser till den/dessa. Skolor exkluderades från studien om de inte längre bedrev verksamhet eller om de uttryckligen inte ville delta i studien. Dessutom exkluderades skolor som enbart var resursskolor³, då det antogs att de i större omfattning uppmärksammar elever med problem och därmed inte kan generaliseras till skolor i allmänhet. Totalt exkluderades 57 st skolor.

Datainsamling

Datainsamlingen skedde i form av en webbenkätundersökning som distribuerades via Easy-researchs internetbaserade enkätverktyg (QuestBack). Respondenterna blev inbjudna till att delta i studien via ett e-postmeddelande (Bilaga 3) som skickades ut till den person på re-

³ Med resursskola avses en skola som riktar sig till elever med behov av särskilt stöd. Detta inkluderar även sär- och specialskolor för elever med utvecklingsstörning respektive funktionsnedsättning.

spektive skola som var ansvarig för frågor rörande barn i missbruksmiljö (oftast rektorn, kuratorn eller sjuksköterskan). I meddelandet fanns även ett dokument med information kring studien (Bilaga 4) bifogat. Data samlades in under cirka en och en halv månad med början i mitten av november 2009 och avslutades i slutet av året (en respondent avslutade enkäten i mitten av januari 2010). För att öka svarsfrekvensen skickades totalt fyra stycken e-post-påminnelser ut till respondenterna. Medverkan i studien skedde på frivillig basis vilket betonades i både e-postinbjudan och påminnelserna samt även under samtalet med rektorerna.

Dataanalys

För att förenkla analysen omkodades vissa variabler: "Skolans geografiska läge" kategoriserades till "storstad"⁴ eller "landsort/mindre stad" utifrån Statistiska centralbyråns definition (www.scb.se) (SCB 2010b); "Skolans storlek" kategoriserades utifrån tre percentiler till "Liten (≤ 250 elever)", "Mellanstor (251-500 elever)" och "Stor (> 500 elever)" skola; svar gällande antalet elever på skolorna som identifieras som barn till missbrukare kategoriserades till "Vet inte", "0 st", "1-4 st" och " > 4 st" elever.

I ett första steg gjordes analyser av deskriptiv karaktär, vilket inkluderade bivariata analyser för att undersöka samband (Pearson's χ^2 -test, $p \leq 0,05$) mellan olika utfallsvariabler. För att undersöka samband mellan variabler och justera för möjliga "confounders", gjordes ytterligare analyser m.h.a. multivariat logistisk regressionsanalys som gav oddskvoter (O.R.) och konfidensintervall (95 % K.I.). Här användes "Förekomst av policy" och "Skolan har identifierat elever med missbrukande föräldrar" som beroende variabler vilka kodades om till "Ja" och "Nej" svar. Statistikprogrammet PASW 18 (SPSS inc) användes vid samtliga analyser.

RESULTAT

Datainsamling

Det ursprungliga urvalet av skolor omfattade 250 st grund- och 250 st gymnasieskolor. Då informationssökningar gjordes på Internet efter dessa skolor framkom att 18 st skolor inte längre bedrev verksamhet. Dessutom kunde 13 st skolor inte lokaliseras på Internet, varken via sökningar på Google eller på kommunala hemsidor. Det framkom även vid informations-sökningar på Internet, och/eller telefonsamtal med skolorna, att 22 st skolor uteslutande bedrev resursskoleverksamhet och fyra stycken skolor ville inte delta i studien. Totalt exkluderades därför 57 st skolor från den ursprungliga listan med 500 st skolor. Vid datainsamlingens slut hade 294 av 443 st respondenter (66 %) svarat på enkäten; nio stycken personer (3 %) hade dock inte svarat på samtliga frågor men deras svar (där de finns tillgängliga) är inkluderade i analyserna.

För att undersöka kring den externa validiteten gjordes en bortfallsanalys på grundval av de variabler som också fanns tillgängliga för de skolor vars respondenter inte hade svarat på enkäten (d.v.s., skoltyp, huvudman, skolans geografiska läge). Inga signifikanta skillnader ($p \leq 0,05$) kunde finnas mellan de som svarat och de som ej svarat på enkäten.

---

⁴ Med storstad avses kommuner inom stor-Stockholm, stor-Göteborg samt stor-Malmö.

Bakgrundsvariabler avseende skolor och respondenterna

Som framgår i Tabell 1, var de flesta respondenterna kvinnor. Medelåldern ($\pm$ standardavvikelse, S.D.) hos respondenterna var $47,6 \pm 9,9$ år; den yngsta respondenten var 25 år och den äldsta 65 år. Majoriteten av dem som besvarade enkäten arbetade antingen som rektorer, kuratorer eller skolsköterskor. Vidare var den övervägande delen av skolorna kommunala, till skillnad från friskolor, belägna i små städer eller på landsorten (Tabell 2). Fördelningen av skolor kategoriserade som små, medelstora och stora (enligt vår egen definition) var ungefär lika.

Tabell 1. Bakgrundsvariabler avseende respondenterna på skolorna ($n^a=294$).

Variabel	
F1. Kön (% (n))	
a. Man	27 (79)
b. Kvinna	73 (215)
F2. Ålder	
a. Median (intervall)	48 (25-66)
b. Medelvärde (S.D.) ^b	47,6 (9,9)
F3. Yrke (% (n))	
a. Rektor el. motsvarande	44 (130)
b. Kurator	34 (100)
c. Skolsköterska	14 (40)
d. Annat	8 (24)

^an=antal

^bS.D. är standardavvikelse

Tabell 2. Bakgrundsvariabler avseende urvalet av skolor ($n=294$).

Variabel	% (n)
F1. Skoltyp	
a. Grundskola	50 (147)
b. Gymnasium	50 (147)
F2. Skolans storlek	
a. ≤ 250 st elever (liten skola)	34 (101)
b. 251-500 st elever (medelstor skola)	35 (103)
c. > 500 st elever (stor skola)	31 (90)
F3. Skolans geografiska läge	
a. Storstadsområde ^a	37 (109)
b. Landsort eller mindre stad	63 (185)
F4. Huvudman	
a. Kommunal skola	65 (190)
b. Fristående	35 (104)

^a Definierad av SCB (www.scb.se) (SCB 2010b)

Förekomst av en skriftlig handlingsplan/policydokument

I Tabell 3 kan utläsas att endast en tredjedel av respondenterna rapporterade att det finns ett policydokument tillgängligt på skolan avseende elever som växer upp i familjer med vuxna som missbrukar. Det framkom även att rektorerna oftast angavs som ansvariga för dessa frågor följt av skolsköterskor, kuratorer och lärare. En fråga inkluderas för att ta reda på huruvida skolor som inte hade ett policydokument hade planer på att implementera en sådan under det kommande året. Här rapporterade drygt en av tio respondenter att deras skola har planer på att införliva en sådan policy, emedan hälften av respondenterna svarade att det inte fanns några sådana planer på deras skola.

Tabell 3. Förekomst av en skriftlig handlingsplan/policy på skolor.

Fråga och svar	% (n)
F1. På vissa skolor finns en skriftlig handlingsplan/policy tillgänglig som t.ex. kan beskriva vilka åtgärder som skall vidtas då det uppmärksammas att en elev växer upp med föräldrar (eller andra vuxna) som missbrukar. Vet Du om det på Din arbetsplats finns en särskild strategi eller plan (t.ex., elevvårdsteam, hänvisning till kuratorn) för hur Ni skall handla då Ni upptäckt/misstänker att en elev växer upp i en missbruksmiljö?	
a. Ja	33 (95)
b. Nej	60 (176)
c. Vet ej	7 (20)
F2. Om "Ja" på F1: Vem eller vilka på Din skola ansvarar för att en sådan handlingsplan/policy finns tillgänglig på skolan? (fler än ett alternativ kan väljas)	
a. Rektorn eller motsvarande	93 (87)
b. Kuratorn	39 (37)
c. Skolsköterskan	42 (45)
d. En eller flera lärare	17 (16)
e. Annat	26 (24)
F3. Om "Nej" eller "Vet inte" på F1: Vet Du om man på Din skola, inom det närmaste året, planerar att införliva en sådan skriftlig handlingsplan/policy?	
a. Ja	12 (23)
b. Nej	50 (98)
c. Vet ej	38 (74)

Rutiner och praktik på skolor

Över en tredjedel av respondenterna hade deltagit i någon form av vidareutbildning gällande barn i familjer med missbruksproblem (Tabell 4). Bryts denna siffra ner på yrkeskategorier framkommer att 25 % av rektorerna, 35 % av skolsköterskorna och 57 % av kuratorerna har medverkat i en vidareutbildning. Denna vidareutbildning har oftast erbjudits av kommuner till skillnad från exempelvis ideella organisationer eller högskolor/universitet.

Frågor ställdes också om i vilken omfattning skolor identifierar elever som växer upp i hem med vuxna som har missbruksproblem och även vilka åtgärder som vanligtvis vidtas i dessa situationer. På denna fråga svarar nästan tre av fyra respondenter att deras skola någon gång har identifierat en eller flera elever med problem (Tabell 4), varav ungefär hälften svarade att de har identifierat minst en elev antingen under nuvarande eller förra skolåret. Av dem som svarade att det finns ett policydokument tillgängligt på skolan (Tabell 3), rapporterades att en rad olika åtgärder vidtogs vid identifiering. Många svarade att eleverna ofta får

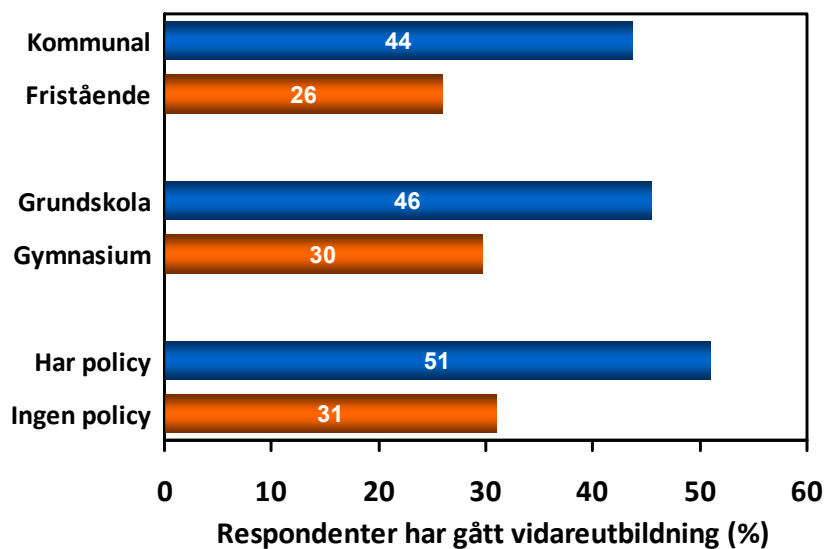
träffa en kurator och/eller en skolsköterska. Vidare kontaktades ofta Socialtjänsten (eller så gjordes en anmälan dit); kontakt togs också ofta med elevens föräldrar. I de fall där respondenterna svarade att det inte finns någon policy på skolan (n=176, Tabell 3) var trenden densamma gällande åtgärder vid upptäckt. Gällande efterlevnad av handlingsplanen/policyn svarade nästan tre av fyra respondenter att de tycker att denna efterlevs i mycket hög eller i hög grad, medan ingen svarade att de tycker att den efterlevs i liten grad eller inte alls.

Tabell 4. Rutiner och praktik på skolor.

Fråga och svar	% (n)
F1. Har Du deltagit i en vidareutbildning avseende barn som växer upp i en missbruksmiljö?	
a. Ja	37 (110)
b. Nej	63 (184)
F2. Har Ni någon gång på skolan identifierat en elev som barn till en missbrukare?	
a. Ja, vi har identifierat en eller flera elever med dessa problem	73 (214)
b. Nej, vi har inte identifierat någon elev med dessa problem	19 (55)
c. Vet ej	7 (19)
F3. Om "Ja, ..." på F2: Ungefär hur många elever uppskattar Du att Ni har identifierat på skolan som barn till missbrukare hittills under detta skolår (hösten 2009)?	
a. Ingen	19 (40)
b. 1-4 st	38 (81)
c. Fler än 4 st	11 (24)
d. Vet ej	32 (68)
F4. Om "Ja, ..." på F2: Ungefär hur många elever uppskattar du att ni har identifierat på skolan som barn till missbrukare under förra skolåret (hösten 2008 och våren 2009)?	
a. Ingen	7 (15)
b. 1-4	37 (79)
c. >4	14 (29)
d. Vet ej	42 (89)
F5. Om skolan har en handlingsplan/policy enligt Tabell 2: Vilka åtgärder brukar vidtas på skolan efter det att det har uppmärksammats att en elev växer upp i en missbruksmiljö? (fler än ett alternativ kan väljas)	
a. Eleven får träffa en kurator	71 (67)
b. Eleven får träffa en skolsköterska	65 (71)
c. Eleven får träffa en skolpsykolog	10 (9)
d. Eleven hänvisas till, eller skolan kontaktar, en stödgrupp för barn/ungdomar med missbrukande föräldrar	42 (39)
e. Elevens föräldrar kontaktas	52 (49)
f. BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) kontaktas	22 (21)
g. Socialtjänsten kontaktas	68 (64)
h. En anmälan görs till socialtjänsten	62 (58)
F6. Om skolan har en handlingsplan/policy: I vilken omfattning tycker Du att denna skriftliga handlingsplan/policy efterlevs av personal på skolan?	
a. ...i mycket hög utsträckning	28 (26)
b. ...i hög utsträckning	51 (47)
c. ...delvis	16 (15)
d. ...i liten utsträckning	0 (0)
e. ...inte alls	0 (0)
f. Vet ej	5 (5)

Faktorer associerade med policy och praktik

För att undersöka vilka bakgrundsvariabler (Tabell 2) som är associerade med utfallsvariabler gällande policy och praktik kring elever som växer upp i en missbruksmiljö, gjordes bivariata analyser omfattande både korstabeller med utfallsmåttet Pearson's χ^2 -test (med tillhörande signifikanser) samt logistisk regressionsanalys för att få oddskvoter (med tillhörande 95 % konfidensintervall). Multivariat logistisk regressionsanalys användes även för att justera för s.k. "confounders". I ett första steg undersöktes vilka faktorer som är associerade till å ena sidan, förekomst av ett policydokument, och å andra sidan, huruvida respondenter har gått en vidareutbildning. Resultaten visade att det inte fanns några bakgrundsvariabler avseende skolor som var associerade med förekomst av ett policydokument på skolor.

Figur 2. Resultat från bivariata analyser. Här visas de variabler som har signifikanta samband ($p < 0,05$) med huruvida respondenterna har gått en vidareutbildning avseende barn i missbruksmiljö.

Faktorerna "Skoltyp" (d.v.s., grund- vs gymnasieskola) och "Huvudman" (kommunal vs fristående) var associerade med huruvida respondenterna har deltagit i en vidareutbildning (Figur 2, Tabell 5). Dock försvann det signifikanta sambandet mellan "Huvudman" och huruvida respondenter har deltagit i vidareutbildning då variabeln "Skolans storlek" inkluderades i den logistiska regressionsmodellen (Tabell 5). Att det finns ett starkt samband mellan "Huvudman" och "Skolans storlek" illustreras av det faktum att andelen kommunala skolor som kategoriserats som liten, mellanstor och stor är 38, 68 respektive 91 % ($p < 0,001$, $\chi^2 = 60,33$, d.f.=2). Vidare visade den bivariata (Figur 2, Tabell 5) såväl som den multivariata analysen (Tabell 5) att det finns ett starkt samband mellan förekomst av ett policydokument och huruvida respondenter har deltagit i vidareutbildning. Detta illustreras av att över hälften av respondenterna rapporterar att de har deltagit i vidareutbildning om det även finns ett policydokument tillgängligt på skolan. Denna siffra sjönk till dryga 30 % om det inte fanns en policy tillgänglig på skolan (Figur 2).

Tabell 5. Resultat från bivariat och multivariat analys med "Respondenten har deltagit i vidareutbildning" som beroende variabel. Här har logistisk regressionsanalys använts för att justera för möjliga "confounders" (signifikanta siffror i kursiv stil).

Oberoende variabel	Bivariat analys			Multivariat analys		
	χ^2 (d.f.) ^a	O.R. ^b	95% K.I.	χ^2 (d.f.) ^c	O.R.	95% K.I.
Förekomst av policy (ja vs nej)	10.87(1)***	2.3	1.4 - 3.8	14.03(1)***	2.8	1.6 - 4.9
Skoltyp (grundskola vs gymnasium)	7.78(1)**	2.0	1.2 - 3.2	7.87(1)**	2.2	1.3 - 3.7
Huvudman (kommunal vs fristående)	9.02(1)**	2.2	1.3 - 3.7	3.34(1) ^d	1.8	1.0 - 3.4
Medelstor skola (vs liten skola)	1.88(1) ^c	1.5	0.8 - 2.7	0.06(1)	1.1	0.6 - 2.1
Stor skola (vs liten skola)	4.41(1) ^{c*}	1.9	1.0 - 3.4	1.58(1) ^e	1.6	0.8 - 3.3
Skolans geografiska läge (storstad vs landsort eller mindre stad)	<0.01(1)	1.0	0.6 - 1.7	0.09(1)	0.9	0.5 - 1.6

^a"d.f." är frihetsgrader

^b"O.R." är oddskvot

^cWald χ^2 -värde från logistisk regressionsanalys

^dFörlorar signifikans då "Skolans storlek" inkluderas i regressionsanalysen

^eFörlorar signifikans då "Huvudman" inkluderas i regressionsanalysen

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

*** $p \leq 0.001$

Tabell 6. Resultat från bivariat och multivariat analys med "Skolan har identifierat elever med missbrukande föräldrar" som beroende variabel. Här har logistisk regressionsanalys använts för att justera för möjliga "confounders" (signifikanta siffror i kursiv stil).

Oberoende variabel	Bivariat analys			Multivariat analys		
	χ^2 (d.f.) ^a	O.R. ^b	95% K.I.	χ^2 (d.f.) ^c	O.R.	95% K.I.
Vidareutbildning? (ja vs nej)	12.16(1)***	3.0	1.6 - 5.6	3.74(1) ^d	2.0	1.0 - 3.9
Förekomst av policy (ja vs nej)	1.99(1)	1.5	0.8 - 2.8	3.42(1)	1.9	1.0 - 3.8
Skoltyp (grundskola vs gymnasium)	14.33(1)***	2.9	1.7 - 5.1	9.02(1)**	2.7	1.4 - 5.0
Huvudman (kommunal vs fristående)	27.20(1)***	4.2	2.4 - 7.3	9.51(1)**	2.9	1.5 - 5.8
Medelstor skola (vs liten skola)	6.81(1) ^{c**}	2.3	1.2 - 4.2	0.94(1) ^d	1.4	0.7 - 2.8
Stor skola (vs liten skola)	14.74(1) ^{c***}	4.2	2.0 - 8.7	4.30(1)*	2.5	1.1 - 6.1
Skolans geografiska läge (storstad vs landsort eller mindre stad)	0.48(1)	1.3	0.7 - 2.4	0.62(1)	1.3	0.7 - 2.4

^a"d.f." är frihetsgrader

^b"O.R." är oddskvot

^cWald χ^2 statistics from logistic regression modeling

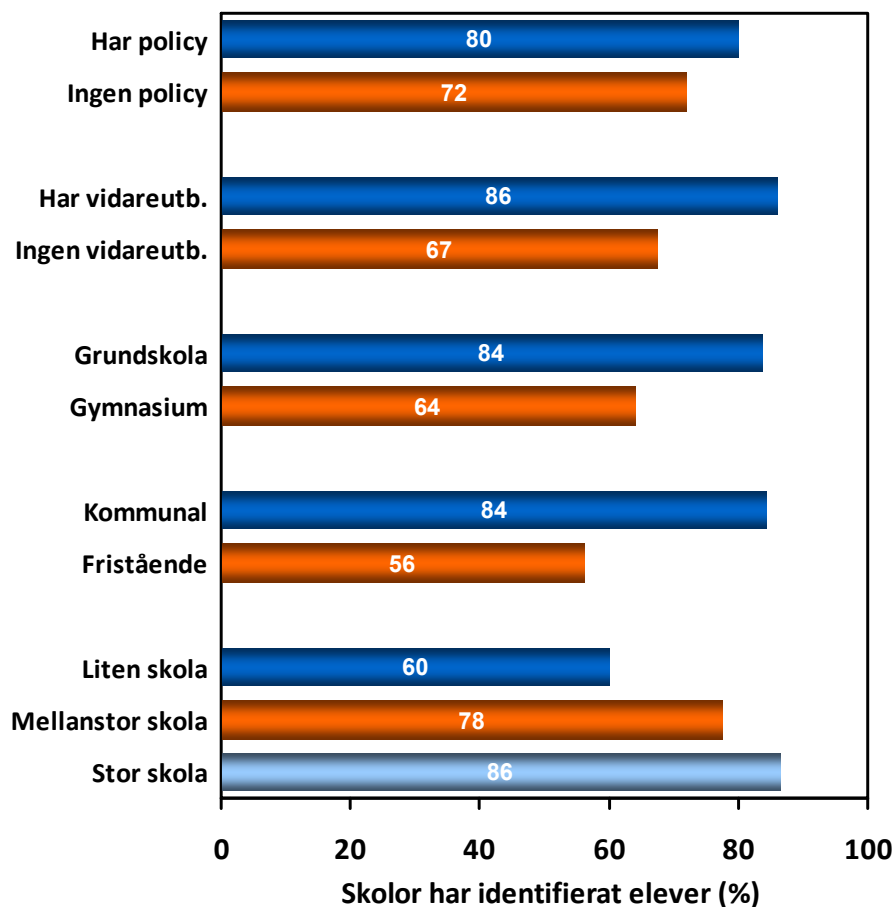
^dFörlorar signifikans då "Förekomst av policy" inkluderas i regressionsanalysen

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

*** $p \leq 0.001$

Slutligen visar analyserna att emedan förekomst av ett policydokument inte hade någon påverkan huruvida skolor identifierar elever som växer upp i en missbruksmiljö, hade vidareutbildning hos respondenterna en påverkan (Fig 3, Tabell 6). Hade respondenterna deltagit i en vidareutbildning var det mer troligt att skolan där respondenten arbetar även har identifierat en elev (86 vs 67 %, Fig 3). Vidare hade variablerna "Skoltyp", "Huvudman" och "Skolans storlek" en signifikant påverkan på huruvida skolor identifierar dessa elever (Fig 3, Tabell 6). Dock försvann signifikansen för variabeln "Vidareutbildning" när "Förekomst av policy" inkluderas i den logistiska regressionsmodellen (även om värdet gränsar till att vara signifikant: $p=0,053$, $\chi^2=3,74$, d.f.=1, Tabell 6).

Figur 3. Resultat från bivariata analyser. Här visas de variabler (förutom "Har policy/Ingen policy", $p=0,158$) som har signifikanta samband ($p<0,05$) med huruvida skolor har identifierat elever som växer upp i hem med en vuxen som har missbruksproblem.

Svar på öppna frågor avseende rutiner på skolor

De respondenter som svarade att deras skolor har identifierat elever som växer upp i hem med vuxna som har missbruksproblem ($n=214$, Tabell 4), tillfrågades om att ge exempel på omständigheter som ledde fram till denna identifiering. Totalt valde 190 st respondenter att kommentera denna fråga och omständigheter såsom hög frånvaro, svagt skolarbete, psykisk ohälsa (t.ex. ängslig/orolig, allmänt trött, deprimerad), vanvård och lågt socialt deltagande

nämndes som bidragande orsaker till identifiering. Vidare beskrevs händelser där någon av föräldrarna, nära släktingar eller grannar tog kontakt med skolor angående problemet. Det har även förekommit att uppenbart berusade föräldrar har dykt upp på skolor.

Då det uppmärksammats att en elev växer upp i en missbruksmiljö kommenterade många respondenter att man samtalade med eleven i fråga (t.ex. vid ett besök hos skolsköterskan). Många elever öppnade sig vid detta tillfälle och berättade om hemsituationen, men det påpekades även att det är viktigt att det i viss mån finns en förtroendefull relation mellan eleven och till exempel skolsköterskan – speciellt om eleven är lite äldre.

Alla respondenter hade möjlighet att komma med egna kommentarer om exempelvis svårigheter kring att identifiera elever. Av de 149 st respondenter som valde att kommentera rapporterade en majoritet att det är viktigt att belysa denna fråga och de tycker att vidareutbildning är viktigt för skolpersonal. Många respondenter var medvetna om omfattningen av problemet och betonade att det ofta är väldigt svårt att identifiera elever. Vissa respondenter nämnde även att de känner sig osäkra och obekväma i situationer när de samtalar med elever om problemet och särskilt vid situationer då elevens föräldrar konfronteras. Andra kommenterade att de inte vet vilka åtgärder som bör vidtas vid upptäckt att en elev har dessa problem hemma; de är inte medvetna om vilka resurser (t.ex. kommunala barngrupper) som finns tillgängliga inom kommunen och ideella organisationer. Det saknas även många gånger tydliga riktlinjer för hur man skall handskas med frågor kring problemet.

Svar på frågor relaterade till information på Internet

För att ta reda på i vilken omfattning respondenterna känner till olika resurser som erbjuds på Internet ställdes ett antal frågor kring detta (Tabell 7). Drygt en femtedel av respondenterna svarade att de känner till och kan namnge en eller flera webbsidor med information om alkohol och andra droger riktade till barn och ungdomar. Av dessa var det vanligast att man angav CANs (www.can.se) alternativt Drugsmarts hemsida (www.drugsmart.se, som förvaltas av CAN) (n=19, 30 %). Andra webbsidor eller organisationer som nämndes av mellan 6 och 11 % av respondenterna var www.drogfritt.nu, www.bris.se, Rädda barnen,

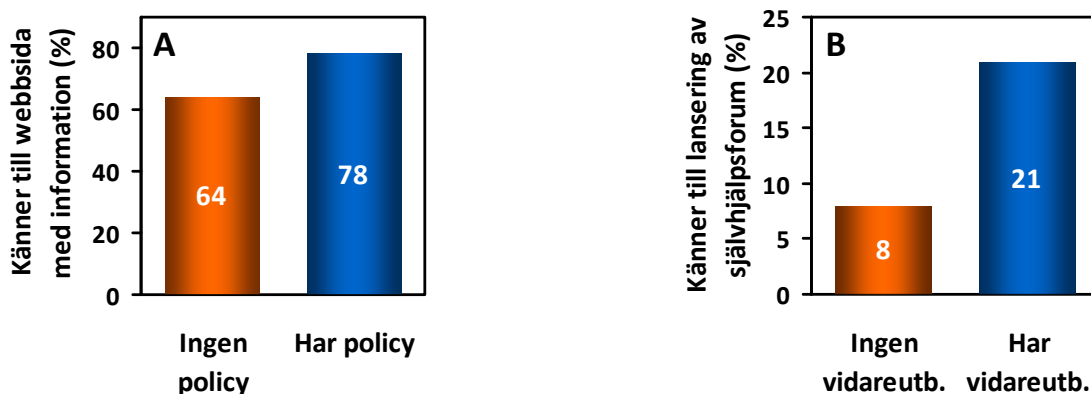
Tabell 7. Respondenters kännedom om information m.m. på Internet.

Fråga och svar	% (n)
F1. Känner Du till någon eller några webbsidor med information om alkohol och andra droger riktad till barn och ungdomar?	
a. Ja	22 (63)
b. Ja, men jag minns inte namnet på webbsidan	47 (133)
c. Nej	31 (89)
F2. Om "Ja" på F1: Har Du besökt denna webbsida?	
a. Ja	67 (132)
b. Nej	33 (64)
F3. Känner Du till att det inom kort skall lanseras ett internetbaserat självhjälsforum för barn och ungdomar med missbrukande föräldrar?	
a. Ja	13 (37)
b. Nej	87 (248)

www.umo.se och IOGT-NTO/Junis. Totalt svarade drygt två tredjedelar att de någon gång hade besökt en eller flera av dessa webbsidor. Vidare svarade nästan hälften av respondenterna att de känner till en eller flera webbsidor men mindes inte namnet på dessa. En fråga inkluderades även för att ta reda på om respondenterna känner till att det skall lanseras ett internetbaserat självhjälsforum för barn och ungdomar med missbrukande föräldrar. Här svarade drygt tio procent att de känner till en sådan satsning, varav två respondenter kunde namnge webbsidan där denna kommer att läggas ut (d.v.s. www.drugsmart.se).

För att undersöka huruvida det finns faktorer som är associerade med respondenternas kännedom om information på Internet samt ett internetbaserat självhjälsforum, utfördes bivariata såväl som multivariata analyser. Gällande huruvida respondenterna känner till webbsidor som behandlar dessa frågor var det endast en variabel "Förekomst av policy" som signifikant var associerad ($p=0,017$, $\chi^2=5,696$, d.f.=1). Här visade resultaten att det var två gånger mer sannolikt (O.R.=2,0, 95 % K.I.=1,1-3,6) att man på en skola där det finns ett policydokument även känner till en eller flera webbsidor, jämfört med om det inte fanns en

Figur 4. (A) Andelen respondenter som känner till en eller flera webbsidor med information kring alkohol och droger riktad till barn och ungdomar, uppdelad på dem som arbetar på en skola som har respektive inte har ett policydokument. (B) Andelen respondenter som känner till att det skall lanseras ett internetbaserat självhjälsforum, uppdelad på dem som har respektive inte har en vidareutbildning.

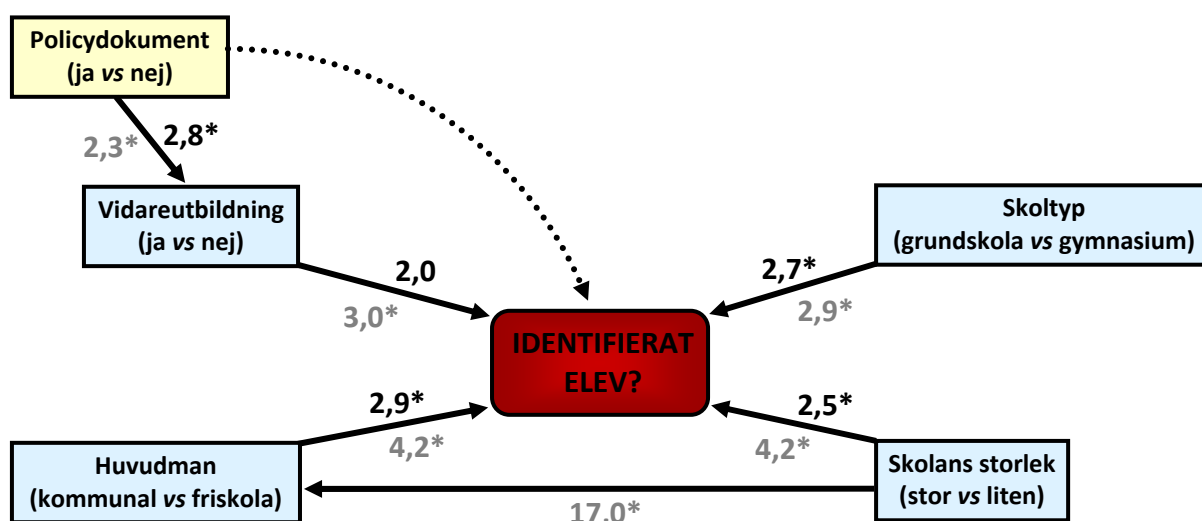
policy på skolan (Fig 1A). Detta samband kvarstod även vid multivariat logistisk regressionsanalys ($p=0,030$, $\chi^2(\text{wald})=4,707$, d.f.=1) där hänsyn togs för andra faktorer (d.v.s., "Skolans storlek", "Vidareutbildning", "Identifierat en elev", "Huvudman", "Skoltyp" och "Geografiskt läge"). Vad gäller respondenternas kännedom om att det skall lanseras ett självhjälsforum var det två stycken faktorer som i bivariata analyser föreföll vara signifikant associerade: "Vidareutbildning" ($p=0,003$, $\chi^2=8,709$, d.f.=1) (Fig 1B) och "Identifierat en elev" ($p=0,024$, $\chi^2=5,080$, d.f.=1). Vid logistisk regressionsanalys, inkluderande de variabler som listats ovan, försvann dock sambandet till variabeln "Identifierat en elev", emedan sambandet till "Vidareutbildning" ($p=0,016$, $\chi^2=5,816$, d.f.=1) bestod. Här visade resultaten att det är ungefär 2,5 gånger mer sannolikt (O.R.=2.6, 95 % K.I.=1,2-5,5) att man känner till att det skall lanseras ett självhjälsforum om man även har gått en vidareutbildning.

DISKUSSION

Vad påverkar identifieringen av elever som växer upp i missbruksmiljö?

Det huvudsakliga syftet med studien var att undersöka vilka faktorer som påverkar huruvida skolor identifierar elever som växer upp i familjer med missbruksproblem. Vår grundhypotes var att elever identifieras i högre utsträckning på skolor som har ett policydokument eller handlingsplan. Våra resultat visar att endast 33 % av skolorna har ett sådant policydokument, medan hela 60 % av respondenterna uttryckligen svarade att det inte finns en policy och 7 % inte hade någon vetskap om en sådan policy. Många respondenter svarade följaktligen att de saknar klara riktlinjer för hur man skall agera i frågor rörande detta problem samt att man har dålig vetskap kring vilka resurser som finns för utsatta barn via exempelvis kommunen. Vi kunde inte finna några faktorer som signifikant påverkade förekomst av ett policydokument på skolor. Inte heller kunde vi finna en association mellan förekomst av en policy och huruvida skolor har identifierat elever som barn till missbrukare.

Vilka faktorer är det då som påverkar huruvida elever identifieras? Resultaten visar att det är flera faktorer som signifikant ökar sannolikheten för att identifiera en elev (Fig 5). Dels påverkas identifieringen av om eleven i fråga går på (i) en grundskola, (ii) en kommunal skola eller (iii) en stor skola (>500 elever). Att yngre elever (≤ 16 år) på grundskolor oftare blir identifierade är inte oväntat givet att tidigare forskning visat att yngre barn med problem tenderar att ha ett mer utåtagerande beteende jämfört med äldre barn (Puttler 1998), vilket torde underlätta identifieringen. Dock måste här beaktas att det kan finnas en viss selektion till gymnasieskolan där elever med de allvarligaste sociala problemen i högre grad än andra droppar av efter grundskolan. Vidare visar resultaten att kommunala skolor i högre grad än friskolor identifierar elever. Denna observation förklaras dock av att kommunala skolor i större utsträckning än friskolor också är stora skolor. Hela 43 % av de kommunala skolorna

Figur 5. Samband mellan olika faktorer och hur dessa påverkar huruvida skolor identifierar elever. Siffrorna representerar oddskvoter (O.R.). En asterisk indikerar signifikanta samband ($p \leq 0,05$); siffror skrivna i grått är från bivariata analyser emedan siffror skrivna i svart är från multivariata logistiska regressionsanalyser där den beroende variabeln har varit "Identifierat elev". Den streckade pilen indikerar ett indirekt samband.

är klassade som stora skolor, jämfört med endast 8 % av friskolorna ($p < 0,001$, $\chi^2 = 60,330$, d.f.=2, O.R.=17,0), vilket innebär att antalet elever med problem torde vara större på kommunala skolor. Här bör man också beakta att det kan finnas en selektion till vissa friskolor som innebär att en lägre andel barn med problem återfinns i dessa skolor jämfört med de kommunala. Våra resultat visar också att de respondenter som deltagit i vidareutbildning inom ämnet också arbetar på skolor som i högre grad identifierar elever (Fig 3, Tabell 6). En förklaring till detta kan vara att en policy i högre grad implementeras i skolans verksamhet om den person som är ansvarig för dessa frågor också har deltagit i någon form av vidareutbildning. Sambandet mellan vidareutbildning och identifiering försvinner dock (men angränsar till att vara signifikant, Tabell 6) när hänsyn tas till förekomst av ett policydokument. Det förefaller då som om det kausala sambandet initieras av att skolor har ett policydokument som i sin tur påverkar att de personer som är ansvariga för frågor kring elever i missbruksmiljö deltar i någon form av vidareutbildning. Detta i sin tur har en effekt på huruvida skolor identifierar elever.

Konsekvenser för rutiner och praktik på skolor

Ett policydokument på skolor kan hjälpa till att uppmärksamma frågor kring elever som växer upp i familjer med vuxna som har missbruksproblem. Skolpersonal blir därigenom medvetna om hemförhållandena och om hur de skall agera i situationer då detta uppmärksammas. Våra resultat tyder dock på att vidareutbildning, speciellt bland de personer som ansvarar för dessa frågor, snarare än förekomst av ett policydokument, ökar sannolikheten för att elever identifieras. Detta kan ha en förklaring i att en policy i högre grad efterlevs på skolor där personal har vidareutbildning. Dock visar våra resultat även att ett policydokument indirekt är associerad till identifieringen av elever eftersom det förefaller som om denna påverkar graden av vidareutbildning bland ansvariga på skolorna.

Då rektorer/skolchefer är ytterst ansvarig för skolans verksamhet torde dessa även vara ansvariga för ett policydokument. Det visade sig också att emedan nästan fyra av tio kuratorer och drygt fyra av tio skolsköterskor var ansvariga för en sådan policy, var hela 90 % av rektorerna ansvariga. Detta påvisar att det finns ett delat ansvar bland främst rektorer, kuratorer och skolsköterskor avseende ett policydokument. Det är då inte optimalt att endast 25 % av rektorerna svarade att de har deltagit i någon form av vidareutbildning. Samma siffra för kuratorer och skolsköterskor var 57 respektive 35 %. Med tanke på att kuratorer och skolsköterskor ofta blir involverade när det uppmärksammas att en elev har föräldrar som missbrukar (de blir inkopplade i 71 respektive 65 % av fallen), är det heller inte bra att en minoritet av skolsköterskorna (65 %) saknar vidareutbildning.

En majoritet av skolorna (74 %) har identifierat elever som växer upp med föräldrar som har missbruksproblem. Dock var det en stor andel som inte hade identifierat några elever (eller inte kände till några fall) under det nuvarande (49 %) eller föregående läsåret (51 %). För att öka sannolikheten att identifiera utsatta barn, visar våra resultat att det är angeläget att alla skolor har ett tydligt policydokument tillgängligt som rör barn i missbruksmiljö. Dessutom visar våra resultat att skolor bör tillhandahålla vidareutbildning till skolpersonal - i synnerhet personal som ansvarar för frågor som rör ämnet.

Vidare har det framkommit att många respondenter tycker att det är svårt att identifiera elever med missbrukande föräldrar, särskilt då många av dessa elever inte har ett utåtagerande beteende. Det kan därför vara av intresse att nämna att det finns speciella utsällnings- eller s.k. "screening"-instrument (Werner 1999) tillgängliga som skulle kunna underlätta

identifieringen. Ett sådant instrument är det s.k. CAST ("Children of Alcoholics Screening Test") (Jones 1983) som består av 30 st "ja/nej" frågor rörande hur barn och ungdomar upplever sina föräldrars alkoholkonsumtion. Detta instrument finns även i en kortare version, CAST-6 (Hodgins 1993; Hodgins 1995), som innehåller sex stycken frågor: t.ex. "Har du någonsin tyckt att din mamma eller pappa dricker för mycket alkohol?" eller "Har du någonsin önskat att någon av dina föräldrar skall sluta dricka alkohol?". Det har föreslagits i forskningslitteraturen att ett instrument som CAST skulle kunna användas av exempelvis skolskötorskor eller kuratorer då man misstänker att en elev har föräldrar som konsumerar för mycket alkohol, eller om en elev har ett störande eller utåtagerande beteende eller återkommande somatiska besvär (Gance-Cleveland 2008).

Skolpersonal och kännedom om Internetbaserad information?

Att identifiera barn som växer upp i familjer med missbruksproblematik är, som framgår i denna studie, förenat med svårigheter. Om ett barn ändå identifieras är det dessutom ofta svårt att se till att barnet får adekvat stöd, vilket kan bero på att barnen/ungdomarna vill dölja sina problem och att de måste avsätta tid för att exempelvis närvara vid traditionella stödgruppsmöten. Internetlevererat stöd erbjuder därför en intressant lösning eftersom barnen/ungdomarna kan delta mer eller mindre anonymt samt att dessa i viss mån själva kan bestämma tidpunkt för behandling/terapi etc. Dessutom utgör Internet en naturlig del av de allra flesta ungdomars vardag och det finns även evidens för att internetlevererat stöd i allmänhet har goda effekter för ungdomar (Stinson 2009). Lägg därtill att i princip alla svenska ungdomar, antingen i det egna hemmet eller på skolan, har tillgång till Internet (SCB 2010a). Sammantaget vore det därför önskvärt om skolor, förutom mer traditionella åtgärder, mer aktivt kunde hänvisa elever till resurser som finns på Internet.

Visst stöd för ungdomar med missbrukande föräldrar erbjuds också för närvarande på Internet via till exempel Drugsmart, BRIS, "din ungdomsmottagning på nätet (umo)" och Maskrosbarn. Dessa insatser består ofta av information och berättelser samt möjlighet till att chatta och ställa e-postfrågor. Utöver nämnda applikationer planerar Drugsmart dessutom att inom en snar framtid erbjuda ett självhjälsprogram som baseras på kognitiv beteendeterapi och inkluderar olika självhjälsövningar och stödgrupper online och tanken är att information om denna webbsida skall spridas ut till skolor.

Att 69 % av respondenterna känner till minst en webbsida, med information kring alkohol och andra droger riktad till barn och ungdomar, får anses vara relativt tillfredställande och antyder att många av dessa kan finna relevant information för denna målgrupp av elever. För att ytterligare öka medvetenheten om vad som erbjuds via Internet visar våra resultat att förekomst av ett policydokument signifikant ökar denna medvetenhet med en faktor av två (O.R.=2,0, p=0,017). Gällande kännedom av att det skall lanseras ett internetbaserat självhjälsforum riktad till målgruppen var det 13 % av respondenterna som kände till ett sådant forum. Denna observation kan förklaras av att en aktiv informations-spridning av Drugsmarts webbforum inleddes av CAN i samband med att datainsamlingen för denna studie påbörjades. Denna spridning av Drugsmart har efter datainsamlingens slut fortskridit och intensifierats. För att ytterligare öka medvetenheten av forumet visar våra resultat att vidareutbildning påverkar skolpersonal till en ökad kännedom om denna satsning (O.R.=2,6, p=0,016).

Studiens begränsningar

Eftersom undersökningen omfattar både frågor kring respondentens egna erfarenheter och även frågor kring hur enskilda skolor arbetar med frågor rörande elever som växer upp i missbruksmiljö, är det av största vikt för studiens tillförlitlighet att respondenten också är den person på respektive skola med bäst kunskap i ämnet. För att öka chansen att respondenten är just denna person kontaktades alla skolor innan datainsamlingen påbörjades. Detta för att ta reda på vem på skolan som är ansvarig för frågor kring detta problem och denna persons e-postadress. Om det inte fanns någon särskild person som ansvarar för dessa frågor bad vi om att få skicka enkäten till rektorn. Att endast 7 % av de tillfrågade svarade att de inte visste huruvida ett policydokument existerade på skolan indikerar att de flesta personer som svarade på enkäten verkligen tillhör målgruppen för enkäten.

KONKLUSION

Resultat som presenterats i denna rapport visar att elever som växer upp i familjer med vuxna som missbrukar oftare identifieras på grundskolor och på kommunala skolor (vilket förklaras av att kommunala skolor oftare är större än friskolor). Dessutom påverkas identifieringen av huruvida de personer som är ansvariga på skolorna för dessa frågor har deltagit i en vidareutbildning, en observation som kan förklaras av att en policy i större grad har implementerats på dessa skolor. Styrkan för sambandet försvagas och blir ej statistiskt signifikant då en justering görs för förekomst av ett policydokument. Det ter sig således som om ett policydokument påverkar huruvida skolpersonal har deltagit i vidareutbildning i ämnet vilket i sin tur påverkar identifieringen av elever. Med tanke på betydelsen av att skolor har implementerat en policy i verksamheten är det inte tillfredställande att hela 67 % av skolorna rapporterar att de saknar ett policydokument. För att öka sannolikheten att identifiera dessa barn, tyder våra resultat på att det inte bara bör finnas tillgängligt ett policydokument på skolorna, utan även att graden av vidareutbildning bland skolpersonal bör ökas. Ett annat intressant sätt för att hjälpa till vid identifieringen av dessa barn skulle kunna vara användandet av ett s.k. utsållningsinstrument i skolans verksamhet, exempelvis då man misstänker att en elev har missbrukande föräldrar.

REFERENSER

- Andersson G, Carlbring P, Berger T, Almlöv J, Cuijpers P. What Makes Internet Therapy Work? *Cogn Behav Ther.* Aug 12 2009:1.
- Barnow S, Schuckit MA, Lucht M, John U, Freyberger HJ. The importance of a positive family history of alcoholism, parental rejection and emotional warmth, behavioral problems and peer substance use for alcohol problems in teenagers: a path analysis. *J Stud Alcohol.* May 2002;63(3):305-315.
- CAN. *Drogutvecklingen i Sverige 2010*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm; 2010.
- Casas-Gil MJ, Navarro-Guzman JI. School characteristics among children of alcoholic parents'. *Psychological Reports.* 2002;90:341-348.
- Cuijpers P, van Straten A, Andersson G. Internet-administered cognitive behavior therapy for health problems: a systematic review. *J Behav Med.* Apr 2008;31(2):169-177.
- Diaz R, Gual A, Garcia M, Arnau J, Pascual F, Canuelo B, Rubio G, de Dios Y, Fernandez-Eire MC, Valdes R, Garbayo I. Children of alcoholics in Spain: from risk to pathology.

- Results from the ALFIL program. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. Jan 2008;43(1):1-10.
- Elgán TH, Leifman H. Children of substance abusing parents: A national survey on policy and practice in Swedish schools. *Health Policy, in press*. 2010 (doi:10.1016/j.healthpol.2010.10.009).
- Elkins IJ, McGue M, Malone S, Iacono WG. The effect of parental alcohol and drug disorders on adolescent personality. *Am J Psychiatry*. 2004;161(4):670-676.
- Finn PR, Sharkansky EJ, Brandt KM, Turcotte N. The effects of familial risk, personality, and expectancies on alcohol use and abuse. *J Abnorm Psychol*. Feb 2000;109(1):122-133.
- Gance-Cleveland B, Mays MZ, Steffen A. Association of adolescent physical and emotional health with perceived severity of parental substance abuse. *J Spec Pediatr Nurs*. Jan 2008;13(1):15-25.
- Hansson H, Rundberg J, Zetterlind U, Johnsson KO, Berglund M. An intervention program for university students who have parents with alcohol problems: a randomized controlled trial. *Alcohol Alcohol*. Nov-Dec 2006;41(6):655-663.
- Hansson H, Rundberg J, Zetterlind U, Johnsson KO, Berglund M. Two-year outcome of an intervention program for university students who have parents with alcohol problems: a randomized controlled trial. *Alcohol Clin Exp Res*. Nov 2007;31(11):1927-1933.
- Hansson H, Zetterlind U, Åberg-Örbeck K, Berglund M. Two-year outcome of coping skills training, group support and information for spouses of alcoholics: a randomized controlled trial. *Alcohol Alcohol*. Mar-Apr 2004;39(2):135-140.
- Hodgins DC, Matlack-Tyndale E, el-Guebaly N, West M. The cast-6: development of a short-form of the Children of Alcoholics Screening Test. *Addict Behav*. May-Jun 1993;18(3):337-345.
- Hodgins DC, Shimp L. Identifying adult children of alcoholics: methodological review and a comparison of the CAST-6 with other methods. *Addiction*. Feb 1995;90(2):255-267.
- Johnson JL, Leff M. Children of substance abusers: overview of research findings. *Pediatrics*. May 1999;103(5 Pt 2):1085-1099.
- Jones JW. *The Children of Alcoholics Screening Test and Test Manual*. Chicago: Camelot Unlimited; 1983.
- Kaltenthaler E, Parry G, Beverley C. Computerized cognitive behaviour therapy: A systematic review. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*. Jan 2004;32(1):31-55.
- Kelly ML, Fals-Stewart W. Couple-versus individual-based therapy for alcohol and drug abuse: Effects on children's psychosocial functioning. *J Consult Clin Psychology*. 2002;70:417-427.
- Leifman H, Ramstedt M. *Svenska folkets alkoholvanor under senare år med fokus på 2004-2009*. STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) och Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD). Stockholm; 2009.
- Li C, Pentz MA, Chou CP. Parental substance use as a modifier of adolescent substance use risk. *Addiction*. Dec 2002;97(12):1537-1550.
- Ljungdahl S. *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem - Omfattning och analys*. Statens folkhälsoinstitut. Östersund; 2008.
- Ohannessian CM, Hesselbrock VM, Kramer J, Bucholz KK, Schuckit MA, Kuperman S, Nurnberger Jr. Parental substance use consequences and adolescent psychopathology. *J Stud Alcohol*. Nov 2004;65(6):725-730.

- Price AW, Emshoff JG. Breaking the cycle of addiction: prevention and intervention with children of alcoholics. *Alcohol Health Res World*. 1997;21(3):241-246.
- Puttler LI, Zucker RA, Fitzgerald HE, Bingham CR. Behavioral outcomes among children of alcoholics during the early and middle childhood years: familial subtype variations. *Alcohol Clin Exp Res*. Dec 1998;22(9):1962-1972.
- SCB. *Privatpersoners användning av datorer och Internet 2009*. Statistiska centralbyrån, Stockholm; 2010a.
- SCB (2010b). Storstadsområden med ingående kommuner i alfabetisk ordning. www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Regional%20statistik/Indelningar/_Dokument/Storstadsomr.pdf. Statistiska centralbyrån (SCB). Accessed 2010.
- SOU 1994:29. *Barn, föräldrar, alkohol. Delbetänkande av alkoholpolitiska kommissionen*, Socialdepartementet, Statens offentliga utredningar, Stockholm.
- Stinson J, Wilson R, Gill N, Yamada J, Holt J. A systematic review of internet-based self-management interventions for youth with health conditions. *J Pediatr Psychol*. Jun 2009;34(5):495-510.
- Wannberg H. *Nå ut! Om kommunernas stöd till barn som växer upp med missbrukande föräldrar*. Junis, IOGT-NTOs Juniorförbund. Stockholm; 2010.
- Weinberg NZ, Dielman TE, Mandell W, Shope JT. Parental drinking and gender factors in the prediction of early adolescent alcohol use. *Int J Addict*. Jan 1994;29(1):89-104.
- Velleman R, Templeton L. Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Adv Psychiatr Treatment*. 2007;13:79-89.
- Velleman R, Templeton L, Reuber D, Klein M, Moesgen D. Domestic abuse experienced by young people living in families with alcohol problems: results from a cross-European study. *Child Abuse Review*. 2008;17:387-409.
- Werner MJ, Joffe A, Graham AV. Screening, early identification, and office-based intervention with children and youth living in substance-abusing families. *Pediatrics*. May 1999;103(5 Pt 2):1099-1112.
- Zetterlind U, Hansson H, Åberg-Örbeck K, Berglund M. Effects of coping skills training, group support, and information for spouses of alcoholics: a controlled randomized study. *Nord J Psychiatry*. 2001;55(4):257-262.

BILAGOR

1. Din ålder? ____år
2. Kön?   Man   Kvinna
3. Vad är Du huvudsakligen anställd som?
  - Kurator
  - Skolsköterska
  - Lärare
  - Fritidsledare
  - Rektor
  - Annat: _____
4. Ungefär hur många elever går det på Er skola? _____ st
5. Har Du genomgått någon form av vidareutbildning avseende barn som växer upp i en missbruksmiljö? (t ex genom kommunen, eller någon frivilligorganisation)
  - Ja   Nej, gå till fråga 7
6. Vem ansvarade för denna utbildning? _____
7. På vissa skolor finns en skriftlig handlingsplan/policy tillgänglig som t ex kan beskriva vilka åtgärder som skall vidtas då det uppmärksammas att en elev växer upp med föräldrar (eller andra vuxna) som missbrukar. Vet Du om det på Din arbetsplats finns en särskild strategi eller plan (t ex, elevvårdsteam, hänvisning till kuratorn) för hur Ni skall handla då Ni upptäckt/misstänker att en elev växer upp i en missbruksmiljö?
  - Ja, vi har en skriftlig handlingsplan/policy   Nej, gå till fråga 11   Vet ej, gå till fråga 11
8. Vem eller vilka på Er skola ansvarar för att en sådan handlingsplan/policy för elever i missbruksmiljö finns tillgänglig på skolan? (fler än ett alternativ kan väljas)
  - Rektorn (eller motsvarande)
  - Kuratorn
  - Skolsköterskan
  - Skolpsykologen
  - En eller flera lärare
  - En eller flera fritidspedagoger
  - Någon annan, nämligen: _____
9. Vilka åtgärder brukar vidtas på skolan efter det att det har uppmärksamats att en elev växer upp i en missbruksmiljö? (fler än ett alternativ kan väljas)
  - Eleven får träffa en kurator
  - Eleven får träffa en skolsköterska

- Eleven får träffa en skolpsykolog
- Eleven hänvisas till, eller skolan kontaktar själv, en stödgrupp för barn/ungdomar med missbrukande föräldrar
- Elevens föräldrar kontaktas
- Socialtjänsten kontaktas
- En anmälan görs till socialtjänsten
- Annat/kommentar: _____

10. I vilken omfattning tycker Du att denna skriftliga handlingsplan efterlevs av personal på skolan?
Handlingsplanen efterlevs...

- ...i mycket hög utsträckning
- ...i hög utsträckning
- ...delvis
- ...i liten utsträckning
- ...inte alls

Gå till fråga 13

11. Om Du inte tror (eller vet) att det finns någon skriftlig handlingsplan/policy, hur tror Du då att Dina kolleger eller Du skulle agera vid upptäckt/misstanke om att en elev växer upp i en missbruksmiljö?

- Troligen vidtas inga åtgärder
- Man samtalar själv med eleven
- Man samtalar med kolleger
- Eleven hänvisas till, eller man kontaktar själv, kurator
- Eleven hänvisas till, eller man kontaktar själv skolsköterska
- Eleven hänvisas till, eller man kontaktar själv, en stödgrupp för barn/ungdomar med missbrukande föräldrar
- Elevens föräldrar kontaktas
- BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) kontaktas
- Socialtjänsten kontaktas
- En anmälan görs till socialtjänsten
- Annat/kommentar: _____

12. Vet Du om det på Din skola, inom det närmaste året, planeras att införlivas en skriftlig handlingsplan/policy med insatser vid upptäckt/misstanke om att en elev växer upp i en missbruksmiljö?

- Ja
- Nej
- Vet ej

13. Har Ni någon gång på skolan identifierat en elev som barn till en missbrukare?

- Nej, vi har inte identifierat någon elev med dessa problem, gå till fråga 16
- Ja, vi har identifierat en elev med dessa problem
- Ja, vi har identifierat flera elever med dessa problem

Vet ej, gå till fråga 16

Annat/kommentar: _____

14. Ungefär hur många elever uppskattar Du att Ni har identifierat på skolan som barn till en missbrukare? (om Du inte vet, skriv "vet ej" i motsvarande textruta)

Hittills under detta läsår (hösten 2009)? _____ stycken

Förra läsåret (augusti 2008 t o m juni 2009)? _____ stycken

15. Om möjligt, kan Du ge exempel på några omständigheter som ledde fram till att Ni identifierade en eller flera elever som barn till missbrukare? (t ex, eleven berättade själv, Ni fattade misstanke p g a att eleven misskötte skolarbetet, hade hög frånvaro)

Kommentar: _____

16. Känner Du till någon eller några webbsidor med information om alkohol och andra droger som främst riktar sig till barn och ungdomar?

Ja, namnet på den eller dem webbsidorna är: _____

Ja, men jag minns inte namnet

Nej, gå till fråga 18

17. Har Du besökt denna hemsida? Ja, en gång Ja, flera gånger Nej

18. Känner Du till att det inom kort skall lanseras ett internetbaserat självhjälpsforum för barn och ungdomar med missbrukande föräldrar?

Ja, självhjälpsforumet kommer att finnas på följande webbsida: _____

Ja, men jag minns inte namnet på webbsidan där självhjälpsforumet kommer att finnas

Nej

19. Övriga kommentarer: (t ex, tycker Du att det kan vara problematiskt att identifiera dessa elever med missbrukande föräldrar? Behöver personalen mer utbildning i dessa frågor?)

Kommentar: _____

Mall för skolsamtal

Vem vi söker:

Det enklaste är att ringa till rektorn direkt, telefonnummer till rektorn kan i många fall fås via skolans hemsida. I vissa fall får man ej tag på rektorns telefonnummer, här får man kontakta skolans expedition el dyl. Främst vill vi ha kontaktuppgifter (e-postadress) till den person (t ex, skolsköterska, kurator, skolpsykolog) som är ansvarig för policyfrågor kring elever med missbrukande föräldrar. Har de ingen policy kring dessa frågor vill vi ha kontaktuppgifter till rektorn.

E-postadressen till ansvariga personer (eller rektorn) vill vi ha för att snarast kunna skicka ut en enkät till dessa personer. Enkäten kommer att ta 5-10 minuter att fylla i.

Viktigt att notera (och i vissa fall, informera t ex rektorn om) är att resultatrapporteringen kommer att ske anonymt. Vi kommer alltså inte att redovisa resultat från enskilda individer eller enskilda skolor.

Förslag till samtalsupplägg:

"Hej, jag heter XXX och ringer från STAD-sektionen vid Stockholms läns sjukvårdsområde och Karolinska Institutet. Vi genomför en enkätundersökning som handlar om ungdomar med missbrukande föräldrar. Vi vill nu kartlägga vilka insatser som görs för dessa ungdomar ute i skolorna. Vet du om det finns någon person på er skola som är ansvarig för frågor kring elever med missbrukande föräldrar."

Om de har en ansvarig person:

"Vi skulle vilja att denna person fyller i en enkät – skulle det gå bra att få e-postadressen och telefonnumret till denna person?"

Om de inte vet om det finns någon ansvarig person:

"Skulle jag kunna få telefonnumret till rektorn?"

Om de inte har en ansvarig person:

"Då skulle vi vilja be rektorn att fylla i enkäten – skulle det gå bra att få e-postadressen och telefonnumret till rektorn?"

Om du får kontaktuppgifter till en ansvarig person behöver du inte ringa denna. Om du blir ombedd att kontakta t ex rektorn eller den ansvariga personen så gör du det och presenterar dig och projektet.

Om personen du pratar med vill ha lite mer ingående information om projektet kan du be om att få skicka lite mer information vi e-post, eller så kan personen kontakta nedan angivna kontaktpersoner.

Vem som ansvarar för studien:

STAD (Stockholm förebygger Alkohol- och Drogproblem) vid Centrum för psykiatrforskning, Stockholms läns sjukvårdsområde och Karolinska Institutet. Vi är en enhet inom Stockholms läns landsting och bedriver forskning kring alkohol- och drogförebyggande insatser. Ansvariga för studien på STAD är:

Håkan Leifman, Fil dr, sektionschef

hakan.leifman@sll.se

070-343 24 81

Tobias Elgán, Fil dr, forskare

tobias.elgan@sll.se

070-924 28 40

Hej!

Efter att ha kontaktat Er skola och informerat om en studie som vi just nu utför på STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem, www.stad.org) vid Karolinska Institutet och Stockholms läns sjukvårdsområde, vänder vi oss nu till Er med en enkät, vilken inte borde ta mer än 5-10 minuter att besvara. Syftet med enkäten är att kartlägga eventuella åtgärder som vidtas på skolor då man upptäcker att en elev växer upp med någon vuxen som missbrukar alkohol eller andra droger (för mer information se bifogat dokument).

På vissa skolor finns en skriftlig handlingsplan/policy tillgänglig som beskriver hur personal skall agera då det uppmärksammas att en elev växer upp i en missbruksmiljö. **Vi skulle därför be om att enkäten besvaras av en person på skolan som antingen är ansvarig för en sådan skriftlig handlingsplan eller hanterar denna typ av frågor (t ex, kurator, skolsköterska). Finns ingen skriftlig handlingsplan ber vi att skolans rektor (eller motsvarande) svarar på enkäten.** För studiens skull är det viktigt att alla skolor besvarar enkäten även om det inte finns någon skriftlig handlingsplan. All resultatrapportering kommer att vara anonym. Vi kommer alltså inte att redovisa vad enskilda personer eller skolor har svarat.

För att komma till enkäten, använd nedanstående länk:

[SURVEYLINK]

Om du inte kan använda länken ovan, logga in på:

[LOGINLINK]

med följande uppgifter:

Användarnamn: [USERNAME]

Lösenord: [PASSWORD]

Med vänlig hälsning

Tobias Elgán, Fil dr

Projektansvarig

STAD

Teknologgatan 8E

102 31 Stockholm

E-post: tobias.elgan@sll.se

Tel: 070-924 28 40

Håkan Leifman, Fil dr

Sektionschef

STAD

Teknologgatan 8E

102 31 Stockholm

E-post: hakan.leifman@sll.se

Tel: 070-343 24 81

Er skola har, tillsammans med cirka 500 andra skolor i Sverige, blivit slumpmässigt utvald att delta i STADs forskningsprojekt om barn och ungdomar som bor i ett hushåll där någon vuxen missbrukar alkohol eller andra droger. Medverkan är självklart frivillig och resultatredovisningen är anonym, dvs, vi kommer inte att redovisa vad enskilda individer eller skolor har svarat.

Vilka vi är

Detta projekt utförs av STAD-sektionen (STockholm förebygger Alkohol- och Drogetproblem, www.stad.org) vid Centrum för Psykiatrforskning Stockholm, Karolinska Institutet och Stockholms läns sjukvårdsområde, med mångårig erfarenhet inom alkohol- och drogförebyggande arbete.

Bakgrund och syfte med studien

Förra året uppskattade statens folkhälsoinstitut att det finns cirka 385 000 svenska barn och ungdomar som lever med föräldrar med ett riskbeteende vad gäller alkoholkonsumtion. Självklart far inte alla dessa barn och ungdomar illa på grund av detta riskbeteende men det antas att ett stort antal av dessa barn och ungdomar skulle behöva något slags stöd. Stöd finns i form av olika barngrupper ute i de flesta kommuner, men det har uppskattats att det endast är 1-2% av dessa behövande barn och ungdomar som får stöd via dessa grupper.

Med bakgrund av detta skall ett innovativt forum riktad till barn och ungdomar som växer upp i en missbruksmiljö inom kort lanseras och tanken är att forumet skall fungera som ett komplement till de stödgrupper som finns tillgängliga. STADs övergripande roll i detta är att utvärdera forumet och syftet med denna enkätundersökning är att kartlägga vilka åtgärder som vidtas ute på landets skolor när det uppmärksammas att en elev växer upp i en missbruksmiljö. Enkäten skall helst besvaras av en person på skolan som ansvarar för frågor kring elever med missbrukande föräldrar. Finns ingen sådan person på skolan ber vi att rektorn (eller motsvarande) fyller i enkäten.

För frågor, vänligen kontakta:

Tobias Elgán, Fil dr, forskare
 tobias.elgan@sll.se
 070-924 28 40

Håkan Leifman, Fil dr, sektionschef
 hakan.leifman@sll.se
 070-343 24 81

FÖRTECKNING ÖVER TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN STAD

Rapport 1

Rehnman Charlotta, Lindewald Birgitta, Andréasson Sven. En stor stark tack! En studie av legitimationskontroll på restauranger under våren och hösten 1996. STAD-projektet 1996.

Rapport 2

Rehnman Charlotta, Lindewald Birgitta, Andréasson Sven. Servering av alkohol till berusade på Stockholms restauranger. En studie av överservering på restauranger i Stockholm december 1996 - februari 1997. STAD-projektet 1997.

Rapport 3

Wallin Eva, Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen. Vad tycker ungdomar om Vägskäl? En fokusgruppsintervjustudie med högstadieelever om ett alkohol- och drogmaterial för skolan. STAD-projektet 1997.

Rapport 4

Lönnqvist Unda, Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen, Wallin Eva, Andréasson Sven. Några folköl är väl inte så farligt.... En studie av legitimationskontroll vid inköpsförsök i livsmedelsaffärer i Stockholm under januari 1998. STAD-projektet 1998.

Rapport 5

Wallin Eva, Rehnman Charlotta. Vykort till tonårsföräldrar. Metod för alkoholförebyggande arbete? STAD-projektet 1998.

Rapport 6

Wallin Eva, Rehnman Charlotta. Konflikter i tonårsfamiljer. En målgruppsanalys med tonårsföräldrar och tonåringar. STAD-projektet 1998.

Rapport 7

Rehnman Charlotta, Wallin Eva, Andréasson Sven. En stor stark II. En studie av legitimationskontroll på restauranger i Stockholm höst/vinter 1998-99. STAD-projektet 1999.

Rapport 8

Wallin Eva, Hjalmarsson Kerstin, Brenemark Thomas, Danielsson Johan. Attityder och uppfattningar om narkotikasituationen på restauranger i Stockholms city. En intervjustudie med dörrvakter, restaurangpersonal och polis. STAD-projektet 1999.

Rapport 9

Wallin Eva, Hjalmarsson Kerstin, Lindewald Birgitta. Serveringsrutiner och policyfrågor. En fokusgruppsintervjustudie med restaurang personal. STAD-projektet, 1999.

Rapport 10

Hägglund Elisabet. Idéer om lokala förebyggande insatser mot ungdomsmissbruk i Kista. En intervjuundersökning bland personer verksamma i området. STAD-projektet 2000.

Rapport 11

Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen. Folkölskampanjen i Vasastan. En intervention riktad till livsmedelshandlare och föräldrar med syfte att begränsa tillgängligheten till folköl för ungdomar. STAD-projektet 2000.

Rapport 12

Rehnman Charlotta, Jörgen Larsson. Unga vuxna – dricker mest, langar mest. En fokusgruppsintervjustudie med unga vuxna i åldern 18-25 år. STAD-projektet 2000.

Rapport 13

Wallin Eva. Fem års samverkan – möjligheter och hinder. En intervjustudie med nyckelpersoner från myndigheter och restaurangbransch i Stockholm. STAD-projektet 2001.

Rapport 14

Gripenberg Johanna, Wallin Eva. För full för en öl. En uppföljande studie av servering till berusade gäster på Stockholms restauranger. STAD-projektet 2001.

Rapport 15

Wallin Eva. Befolkningens attityder till alkoholservering på restauranger. STAD-projektet 2001.

Rapport 16

Wallin Eva. En stor stark III. En studie av ungdomars möjligheter att bli serverade starköl på restauranger i Stockholm våren 2001. STAD-projektet 2001.

Rapport 17

Ahnquist Johanna. Hur lätt är det för ungdomar i Åkersberga att få tag i alkohol? STAD-projektet 2001.

Rapport 18

Graffman Katarina, Andréasson Sven. Alkoholprevention i primärvården: En studie om patienters alkoholvanor och inställning till frågor om levnadsvanor i en Stockholmsförort. STAD-projektet 2002.

Rapport 19

Graffman Katarina, Andréasson Sven. Alkoholprevention i primärvården: En studie om patienters alkoholvanor och inställning till frågor om levnadsvanor i Jämtland. STAD-projektet 2002.

Rapport 20

Gripenberg Johanna. Droger på krogen. En kartläggning av narkotikasituationen på Stockholms krogar. STAD-projektet 2002.

Rapport 21

Wallin Eva, Gripenberg Johanna. Dags att gå hem? En uppföljande studie av servering till berusade kroggäster i Stockholm, 2001. STAD-projektet 2002.

Rapport 22

Gripenberg Johanna. Partydroger på Stockholms krogar. En djupintervjustudie med polis, krögare och ordningsvakter. STAD-projektet 2002.

Rapport 23

Sjölund Torbjörn. Förändringar i alkoholrelaterade frågor bland elever som deltagit i kursen *Prime for Life*. STAD-projektet, 2002.

Rapport 24

Wallin Eva. Åldersgränskampanj i Stockholms kommun april 2003. En studie av effekter på alkoholservering på krogen till ungdomar i Skärholmens polisdistrikt. STAD-projektet, 2003.

Rapport 25

Sjölund Torbjörn, Andréasson Sven. *PRIME For Life*, rapport II. Uppföljning av gymnasieelevers och värnpliktigas alkoholvanor fem månader efter genomgången kurs. STAD-projektet, 2004.

Rapport 26

Skärstrand Eva, Andréasson Sven. Steg-för-Steg: En pilotstudie av ett familjeinriktat program för att förebygga problem med alkohol och andra droger hos ungdomar. STAD-projektet, 2004.

Rapport 27

Wallin Eva. En stor stark IV. I vilken utsträckning nekar krogpersonal alkoholservering till minderåriga i Stockholm? En uppföljande studie 2004. STAD-projektet, 2004.

Rapport 28

Skärstrand Eva. Familjeprogrammet Steg-för-Steg. Resultat från baslinjemätning och uppföljning I. STAD, 2005.

Rapport 29

Sjölund Torbjörn. Effekttvärdering av Alkoholprofilen – ett internetbaserat bedömningsinstrument med personlig återkoppling. STAD, 2007.

Rapport 30

Bränström Richard. Effekter av kunskapsspridning kring förebyggande insatser mot riskfylld alkoholkonsumtion på vårdcentraler i Stockholm. STAD, 2006.

Rapport 31

Trolldal Björn, Lönnqvist Unda, Müller Daniel, Leifman Håkan. En stor stark, tack - en studie av ungdomars möjligheter att bli serverade starköl på restauranger i Stockholm våren 2007 (studie nr 5). STAD, 2007.

Rapport 32

Leifman Håkan (redaktör). Resultat från två utvärderingar av preventionsprogrammet PRIME For Life – Uppföljning av gymnasieelevers och värnpliktigas alkoholvanor fem och tjugo månader efter genomgången kurs (studier nr 3). STAD, 2008.

Rapport 33

Leifman Håkan. Alkoholvanor bland ungdomar och unga vuxna i Stockholms län – studier av hur unga människor i Stockholms län anskaffar alkohol. STAD, 2008.

Rapport 34

Leifman Håkan, Rehnman Charlotta. Studie om svenska folkets användning av dopningspreparat. STAD, 2008.

Rapport 35

Leifman Håkan, Rehnman Charlotta. Kartläggning av dopningsförekomst bland gymtränande i Stockholms län. STAD, 2008.

Rapport 36

Larsson Jörgen, Leifman Håkan, Müller Daniel, Trolldal Björn. Alkohol och studentfester - en studie av ungdomars berusningsgrad och alkoholkonsumtion på studentfester på gymnasiet i Stockholms city under våren 2008. STAD, 2008.

Rapport 38

Trolldal Björn. Ansvarsfull alkoholservering och liknande metoder - utbredning och metodefterlevnad. STAD, 2009.

Rapport 39

Leifman Håkan, Sjöblom Erika, Rehnman Charlotta, Holgersson Stefan. Uppskattad AAS förekomst bland tränande på gym – en observationsstudie genomförd på träningsanläggningar i Stockholms län. STAD, 2009.

Rapport 40

Leifman Håkan. Alkoholvanor bland gymnasieelever i Stockholms län våren 2009 – studie av hur gymnasieelever i Stockholms län anskaffar alkohol och hur ofta de dricker alkohol. STAD, 2009.

Rapport 41

Trolldal Björn. Ansvarsfull alkoholservering och liknande metoder - utbredning och metodefterlevnad 2007 och 2008. STAD, 2009.

Rapport 42

Leifman Håkan, Müller Daniel. "Och den ljusnande framtid är vår" – en utvärdering av förebyggande insatser mot våldsbrott och misshandelsfall relaterade till studentfester. STAD, 2009.